

ISSN 2450-6486

www.ehs-ss.pl

DOI: <https://doi.org/10.38014/ehs-ss.2020.3-2.06>

УДК 37.013.82:373-056.2/.3(043.2)

Ірина ДАНЧЕНКО,
Олена ПОГОДА,
Ірина ПОЛУБОЯРИНА,
Валентина ТЮРИНА

Організаційно-педагогічні аспекти оптимізації навчання та виховання студентів з особливими потребами в зкладах вищої освіти

IRYNA DANCHENKO, OLENA POGODA, IRYNA POLUBOYARYNA, VALENTYNA TYURINA. **Organizational and pedagogical aspects of optimization of education and upbringing of students with special needs in higher education institutions.** *The authors of the article emphasize the need to form an effective system of higher education that would meet national interests and global development trends, provide training, as well as equal rights and opportunities for all actors in the educational process, including people with special educational*

Received 11.02.2020

Peer-reviewed 11.12.2020

Revised version received 12.10.2020

Accepted 12.20.2020

needs. After all, the main goal of inclusive higher education is not only to eliminate barriers to access of students with special educational needs to the development of their natural potential, but also to enable them to achieve maximum independence, competence, competitiveness as necessary qualities and prerequisites for effective self-realization. It is proved that the effectiveness of the process of optimization of education and upbringing of students with special needs in higher education institutions depends on a set of organizational and pedagogical aspects. The first organizational and pedagogical aspect is the formation of a high level of readiness of teachers to carry out activities aimed at optimizing the teaching and education of students with special needs in higher education institutions. The second aspect of optimizing the education and upbringing of students with special needs is the development and implementation of a program of full inclusion of people with special educational needs in the educational process of higher education institutions. It provides primarily semantic and methodological support of this process on the basis of a holistic system approach. The third aspect optimization of education and upbringing of students with special needs is the formation of the educational space of higher education institution tolerant to the inclusion of people with special educational needs. The fourth organizational and pedagogical aspect of optimizing the education and upbringing of students with special needs in higher education institutions is defined - pedagogical monitoring of the relevant process.

Key words: *students with special educational needs, organizational and pedagogical aspects, inclusion, inclusive education, readiness, educational environment, pedagogical monitoring.*

Вступ. Сучасне глобалізоване інформаційне суспільство висуває нові вимоги до всіх галузей діяльності людини, у тому числі й до вищої освіти. На провідний ціннісний план виходять питання реалізації прав і свобод людини, забезпечення її соціальної захищеності й можливості ефективної самореалізації. Важливими питаннями, що потребують розв'язання, є навчання та виховання молодих людей з особливими освітніми потребами. Актуальність цього питання підкреслює той факт, що на рівні Ради Європи та інших міжнародних організацій йде стимулювання підготовки низки декларацій та рекомендацій, які сприяють кардинальним змінам системи вищої освіти: від створення «універсального дизайну» закладів вищої освіти до розроблення методів і прийомів роботи викладачів зі студентами з особливими освітніми потребами.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблема інклюзії вищої освіти знайшла відображення в розробці і впровадженні інклюзивної моделі навчання та виховання студентів з особливими освітніми потребами, створенні інтеграційного освітнього середовища та інших площинах проблеми інклюзії. Ці та інші питання висвітлено в роботах українських науковців Г. Давиденко, О. Льїної, А. Колупаєвої, С. Миронової, О. Мовчан, О. Полякової, О. Столяренко, П. Таланчука, Є. Тарасенко, А. Шевцова та ін.

Різним психологічним, педагогічним, соціальним аспектам проблеми присвячено роботи закордонних дослідників Б. Барбера, М. Девіса, Дж. Беллоу, К. Дженкса, С. Корлетта, Ф. Кросбі, Д. Купера, Т. Ньюмена, Г. Сільвера, К. Тейлора, В. Шмідта, та інших.

Водночас, не зважаючи на зусилля фахівців, залишилася відкритою проблема забезпечення повноцінної інклюзії осіб з особливими освітніми потребами в освітній процес закладів вищої освіти (далі ЗВО).

Мета статті - визначити організаційно-педагогічні аспекти оптимізації навчання та виховання студентів з особливими потребами в ЗВО.

Використані методи дослідження. Під час роботи нами було використано комплекс методів дослідження, а саме: *теоретичні* – теоретичний аналіз та синтез джерел із досліджуваної проблеми, вивчення нормативно-правових документів, державних стандартів – для характеристики стану розкриття проблеми в науковій літературі, уточнення сутності поняття «інклюзивна освіти»; *порівняння*, *класифікація*, *систематизація* та *узагальнення* теоретичних й експериментальних даних; *емпіричні* – опитування, аналіз продуктів діяльності, діагностичні методики; *узагальнення педагогічного досвіду*; *виявлення результативності діяльності*; *статистичні* – статистична обробка отриманих результатів, методи математичної статистики.

Виклад основного матеріалу дослідження. Головна мета інклюзивної вищої освіти – не лише максимально усунути бар'єри у доступі студентів з особливими освітніми потребами до розвитку їхнього природного потенціалу, а й забезпечення можливості досягнення ними максимально можливої самостійності, компетентності, конкурентоздатності як необхідних якостей особистості та передумов ефективної самореалізації. Досягнення цієї мети можливе за умови адаптаційного управління відповідним процесом (визначаємо як цілеспрямованість і гнучкість

підпорядкування проектної мети і завдань соціокультурним і освітнім потребам закладів вищої освіти), свободи вибору, що гарантує кожному суб'єктові вільне визначення власних інтересів, вибір видів і форм діяльності в освітньому процесі, який, у свою чергу, потребує комплексу організаційно-педагогічних умов її забезпечення.

Необхідно наголосити, що згідно документів ЮНЕСКО, поняття «інклюзія» (від *Inclusion* – включення) визначається як процес збільшення ступеня участі всіх громадян у соціальному житті, незалежно від їх фізичних, інтелектуальних, культурних, мовних, національних та інших особливостей [5].

В українському законодавстві термін «діти з особливими освітніми потребами» використовується у вужчому розумінні інклюзивної освіти й охоплює дітей з порушеннями психофізичного розвитку та дітей з інвалідністю. Зокрема, у тематичній національній доповіді «Освіта людей з інвалідністю в Україні» вказано: «Термін «студент з особливими потребами», який відповідає міжнародному терміну «student with special needs», акцентує увагу на необхідності забезпечення додаткової підтримки осіб цієї категорії» [6, с. 166-167].

Відповідно, дане визначення не тільки «усуває» сегрегаційний підхід та негативну соціальну стереотипізацію щодо осіб з особливими освітніми потребами, а й прирівнює (виходячи із широти поняття «особливі потреби») студентів з інвалідністю до інших осіб з особливими потребами або осіб, що потребують додаткової педагогічної уваги.

Доречно зауважити, що до останніх необхідно зараховувати навіть студентів з особливими успіхами у навчанні, які також потребують додаткових занять, спецкурсів для максимальної реалізації власного потенціалу.

Відповідно, інклюзивна освіта означає повну адаптацію освітнього процесу до кожного студента з урахуванням специфічних відмінностей кожної окремо взятої особистості. Результатом відповідної адаптації є її соціалізація не лише в освітньому процесі, а наскільки комфортно відчують себе у колективі усі його члени: нормативні студенти, студенти з особливими освітніми потребами, викладачі та інші особи, які забезпечують ефективність цього процесу.

На основі розгорнутого вивчення досягнень педагогічної теорії та практики нами було визначено основні організаційно-педагогічні аспекти оптимізації навчання та виховання студентів з особливими потребами в ЗВО.

Першим і, на нашу думку, найголовнішим аспектом оптимізації навчання та виховання студентів з особливими потребами в ЗВО є формування високого рівня готовності викладачів до здійснення цієї діяльності. Адже беззаперечним є твердження, що викладач «добудовує» особистість студента як в інтелектуальному, так і в етичному відношенні. Призначення готовності – забезпечення високих результатів у виконанні будь-якої роботи. Готовність – умова успішної професійної діяльності особистості.

Дослідно-експериментальна діяльність дозволила визначити структуру готовності викладачів до діяльності, спрямованої на оптимізацію навчання та виховання студентів з особливими потребами в ЗВО, яка складається зі змістового, ціннісно-мотиваційного, діяльнісно-технологічного компонентів.

Компоненти готовності пов'язані між собою і складають певну цілісність. У свою чергу, єдність усіх зазначених вище компонентів готовності як цілісне, складне особистісне утворення, - це інтегративна якість особистості, що поєднує професійні знання, уміння, навички та якості особистості, які забезпечують результативність відповідної роботи – діяльності, спрямованої на оптимізацію навчання та виховання студентів з особливими потребами в ЗВО.

На основі теоретичного аналізу та емпіричного досвіду визначено критерії та показники сформованості компонентів готовності викладачів до діяльності, спрямованої на оптимізацію навчання та виховання студентів з особливими потребами в ЗВО, діагностичний інструментарій, а також визначено рівні сформованості готовності викладачів до діяльності, спрямованої на оптимізацію навчання та виховання студентів з особливими потребами в ЗВО: високий, середній, низький.

У дослідженні рівня сформованості готовності викладачів до означеної діяльності взяли участь науково-педагогічні працівники Харківського національного університету внутрішніх справ, Харківського національного технічного університету ім. П. Василенка, Харківського національного університету мистецтв ім. М. Котляревського, мета якого – визначення вихідного рівня сформованості готовності викладачів до діяльності, спрямованої на оптимізацію навчання та виховання студентів з особливими потребами в ЗВО.

Здобуті результати були піддані кількісній і якісній обробці з метою з'ясування кількості респондентів (у %), які належать до трьох із

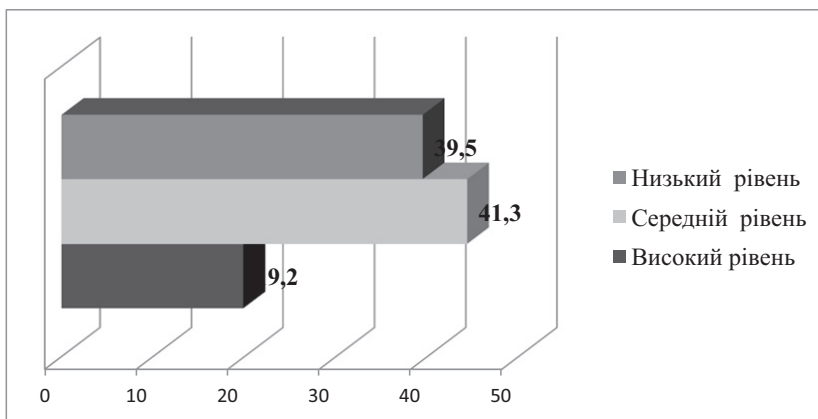

Рис. 1. Результати сформованості готовності викладачів до діяльності, спрямованої на оптимізацію навчання та виховання студентів з особливими потребами в ЗВО

встановлених рівнів: високий, середній та низький. Загальний рівень сформованості готовності викладачів до діяльності, спрямованої на оптимізацію навчання та виховання студентів з особливими потребами в ЗВО, подано на рисунку1.

Рівень готовності викладачів до діяльності, спрямованої на оптимізацію навчання та виховання студентів з особливими потребами в ЗВО виявився вкрай низьким. За даними дослідження, одна третя респондентів вважає, що студенти з особливими потребами повинні навчатися в спеціалізованих освітніх закладах.

Аналіз результатів дослідження доводить необхідність розроблення і впровадження в освітній процес закладів вищої освіти організаційно-методичного забезпечення процесу оптимізації навчання та виховання студентів з особливими потребами в ЗВО, де провідним аспектом є формування готовності викладачів до діяльності, спрямованої на оптимізацію навчання та виховання студентів з особливими потребами в ЗВО.

Основними завданнями такої діяльності вважаємо такі: розробка, апробація та впровадження в практику закладів вищої освіти педагогічної технології, спрямованої на формування готовності викладачів до діяльності, спрямованої на оптимізацію навчання та виховання студентів з особливими потребами в ЗВО; перевірка ефективності запропонованої педагогічної технології та науково-методичного забезпечення відповідного процесу. Якісне

забезпечення повноцінної інклюзії в освітньому процесі закладів вищої освіти реалізується за допомогою програми підвищення інклюзивної компетентності викладачів.

Теоретична складова програми стосується такого: окреслення основних принципів і цінностей інклюзивної вищої освіти, технологій організації освітнього процесу в умовах інклюзивного освітнього середовища ЗВО; ознайомлення її учасників з міжнародною та національною законодавчою базою у сфері інклюзивної освіти, нормативно-правовими документами, що регламентують кваліфікаційні характеристики науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти, а також сучасними методами роботи в умовах інклюзивного освітнього середовища та ефективними стратегіями формування універсального дизайну в освіті, що забезпечує врахування всіх потреб студентів на етапі планування освітніх послуг і стосується всіх аспектів освітнього процесу: освітньо-професійних програм, навчально-методичних комплексів, навчальних планів, процесу оцінювання навчальних досягнень студентів, дизайну ЗВО, спортивних майданчиків, веб-сайтів тощо.

Практична складова програми спрямована на таке: формування позитивного ставлення до інклюзивної освіти усіх учасників освітнього процесу закладів вищої освіти; подальший розвиток професійних знань, умінь, навичок та професійних компетенцій щодо забезпечення оптимізації навчання та виховання студентів з особливими потребами в ЗВО.

Одним з першочергових напрямків професійної діяльності усіх суб'єктів освітнього процесу ЗВО вважаємо формування базового словника, орієнтованого на принцип *people-first language*; уміння усіх суб'єктів освітнього процесу ЗВО надавати необхідну допомогу в навчанні і побуті студентам з особливими потребами; розробка щорічного комплексу соціально-педагогічних заходів, спрямованих на забезпечення належних умов навчання та виховання студентів з особливими потребами (зокрема, використання рельєфно-крапкової азбуки Брайля, використання універсального дизайну і розумного пристосування тощо); співпрацю та мобілізацію зусиль зацікавлених сторін (стейкхолдерів), що забезпечить синергію між основними стейкхолдерами та сприятиме створенню зв'язки між фундаментальними, прикладними дослідженнями та технологічними розробками з питань оптимізації навчання та виховання студентів з особливими потребами в ЗВО.

Другий аспект оптимізації навчання та виховання студентів з особливими потребами – це розробка та реалізація програми повноцінної інклюзії осіб з особливими-освітніми потребами в освітній процес закладів вищої освіти. Він передбачає насамперед змістово-методичне забезпечення цього процесу на основі цілісного системного підходу.

Основними завданнями програми є такі: ознайомлення усіх учасників освітнього процесу закладу вищої освіти з сутністю інклюзивної освіти, з системою її принципів та функцій, виконання яких забезпечить ефективність відповідної програми; формування позитивної мотивації щодо необхідності забезпечення інклюзії осіб з особливими-освітніми потребами в освітній процес закладів вищої освіти; розвиток соціально зрілої поведінки; відповідальність щодо громадянської позиції у відстоюванні прав, інтересів особистості, не зважаючи на їхні унікальні особливості, інтереси, здібності й освітні потреби.

Ефективними засобами реалізації завдань вважаємо розробку та впровадження в освітній процес індивідуальних траєкторій професійного зростання для всіх студентів, у тому числі і студентів з особливими освітніми потребами; діяльності, спрямованої на оптимізацію можливостей навчальних дисциплін щодо необхідності забезпечення повноцінної інклюзії осіб з особливими-освітніми потребами в освітній процес закладів вищої освіти, мета якого – сформувати теоретичну базу та практичні вміння та навички, сприяти реалізації індивідуальних інтелектуальних та духовних ресурсів студентів для подальшого самовдосконалення їх професійних та особистісних компетенцій; інтерактивних програм виховання студентів, які дозволяють проектувати процес виховання студентів на основі суб'єкт-суб'єктного партнерства.

Третій аспект оптимізації навчання та виховання студентів з особливими потребами – це формування освітнього простору закладу вищої освіти, толерантного до інклюзії осіб з особливими-освітніми потребами.

Формування освітнього простору закладу вищої освіти толерантного до інклюзії осіб з особливими-освітніми потребами доречно будувати відповідно з науковими дослідженнями І. Бежа [1], спрямовуючи їх на демократизацію, індивідуалізацію та гуманізацію соціобуття студентів закладів вищої освіти; формування особистісно конструктивних відносин між суб'єктами освітнього процесу;

оптимізацію виховних можливостей процесу навчання студентів; формування їх продуктивної життєдіяльності.

Серед пріоритетних напрямків діяльності, спрямованої на оптимізацію навчання та виховання студентів з особливими потребами в закладах вищої освіти, необхідно виділити такі: студентоцентризм; формування інклюзивної компетентності суб'єктів освітнього процесу закладу вищої освіти; вдосконалення роботи з абітурієнтами з особливими потребами в питаннях професійної орієнтації і підготовки до вступу у заклад вищої освіти; забезпечення наступності і безперервності освітнього процесу та подальше працевлаштування випускників; продуктивна співпраця закладів вищої освіти зі стейкхолдерами; встановлення партнерської взаємодії з батьками, молодіжними громадськими організаціями та місцевою соціальною інфраструктурою.

Ще одним організаційно-педагогічним аспектом оптимізації навчання та виховання студентів з особливими потребами в ЗВО визначаємо педагогічний моніторинг відповідного процесу, а саме: таку форму організації збирання, зберігання, обробки і розповсюдження інформації про діяльність педагогічної системи, що забезпечує безперервне спостереження за її станом і прогнозування її розвитку [2, с. 112].

Для забезпечення ефективності педагогічного моніторингу оптимізації навчання та виховання студентів з особливими потребами в ЗВО в роботі доцільно дотримуватися таких принципів: об'єктивності інформації (об'єктивні дані, їх корисність для виховної роботи); порівнюваності даних вивчення (виявлення сучасного стану навчання та виховання студентів з особливими потребами в ЗВО та тих змін, що відбуваються); адекватності (урахування мінливості зовнішніх умов, їх впливу та відповідності); прогностичності (прогнозування перспектив, тенденцій і шляхів оптимізації навчання та виховання студентів з особливими потребами в ЗВО); цільового призначення, одержання достатньої інформації відповідно до визначеної мети.

Ефективними у процесі педагогічного моніторингу оптимізації навчання та виховання студентів з особливими потребами в ЗВО нами визначено такі методи: анкетування, узагальнення незалежних характеристик, написання есе, диспути, проблемні дискусії, тестування, спостереження, метод рефлексії та самооцінки, аналіз фактичних та кількісних даних, вивчення ціннісних орієнтацій студентів та ін.

Висновки. Підсумовуючи викладене, зазначимо, що ефективність процесу оптимізації навчання та виховання студентів з особливими потребами в ЗВО забезпечується шляхом виконання комплексу визначених нами відповідних організаційно-педагогічних аспектів: розробка та реалізація програми повноцінної інклюзії осіб з особливими-освітніми потребами в освітній процес закладів вищої освіти; підготовка викладачів до забезпечення повноцінної інклюзії осіб з особливими-освітніми потребами в освітній процес закладів вищої освіти; формування виховного освітнього простору закладу вищої освіти, толерантного до інклюзії осіб з особливими-освітніми потребами; педагогічний моніторинг ефективності забезпечення повноцінної інклюзії осіб з особливими-освітніми потребами в освітній процес закладів вищої освіти, які характеризуються функціональною єдністю, а також розвивально-виховною орієнтацією, що проявляється в інтегративному поєднанні інтелектуального, духовного, морально-етичного розвитку студентів.

Водночас, необхідно відзначити, що провідною характеристикою освітнього процесу закладу вищої освіти є процесуальні особливості його організації, які розкривають і визначають технологічний (відповідність методів, форм і засобів завданню забезпечення повноцінної інклюзії осіб з особливими-освітніми потребами в освітній процес закладів вищої освіти) та суб'єктно-комунікаційний (взаємодія на гуманістичних засадах між усіма суб'єктами даного процесу) аспекти, на формування та розвиток яких необхідно у перспективі спрямовувати діяльність.

References:

1. Бех І. (2013). Виховний простір : організаційно-змістові орієнтири *Гірська школа Українських Карпат*. (10). С. 3–14. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gsuk_2013_10_3.
2. Данченко, І. (2018). Формування соціальної зрілості студентів вищих аграрних навчальних закладів: монографія. Харків: Видавництво Іванченка І. С. 366 с.
3. Про внесення змін до деяких законів України щодо доступу осіб з особливими освітніми потребами до освітніх послуг: Закон України від 06.09.2018 2541-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2541-19> (дата звернення: 14.09.2018)
4. Про освіту [Електрон. ресурс] : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII // Верховна Рада України : [сайт]. – Текст. дані. – Київ, 2017. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>, п. 12, Стаття 1, Розділ І.
5. Фудорова, О. М. Особи з обмеженими можливостями на ринку

університетських послуг України. [Електронний ресурс]: <http://www.nbu.gov.ua/portal/SocGum/Mtpsa/2008/articles/Fudor.pdf>.

6. Шнайдер, В. І. (2010). Інклюзивна освіта : теоретико-методологічні, організаційні засади впровадження: монографія. – Хмельницький : ОІППО, 176 с.

Transliteration of References:

1. Bekh, I. (2013). Vykhovnyi prostir: orhanizatsiino-zmistovi oriientyry [Educational space: organizational and content orientations]. *Hirska shkola Ukrainskykh Karpat – Mountain School of the Ukrainian Carpathians*, No 10. – pp. 3–14. – Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gsuc_2013_10_3. [in Ukrainian].
2. Danchenko, I. (2018). Formuvannia sotsialnoi zrilosti studentiv vyshchychk ahrarnykh navchalnykh zakladiv: monohrafiia [Formation of social maturity of students of higher agricultural educational institutions: monograph]. Kharkiv: Vydavnytstvo Ivanchenka I. S. [in Ukrainian].
3. Pro vnesennia zmin do deiakykh zakoniv Ukrainy shchodo dostupu osib z osoblyvymy osvitnimy potrebamy do osvitnikh posluh: Zakon Ukrainy vid 06.09.2018 2541-VIII [On amendments to some laws of Ukraine regarding access of persons with special educational needs to educational services: Law of Ukraine of 06.09.2018 2541-VIII]. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2541-19>. [in Ukrainian].
4. Zakon Ukrainy «Pro osvitu» [The Law of Ukraine «About education»] (n.d.). zakon.rada.gov.ua. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2145-19>. [in Ukrainian].
5. Fudorova, O. Osoby z обмеzhenymy mozhlyvostiamy na rynku universytetskykh posluh Ukrainy. [Persons with disabilities in the university services market of Ukraine]: URL: <http://www.nbu.gov.ua/portal/SocGum/Mtpsa/2008/articles/Fudor.pdf>. [in Ukrainian].
6. Shnajder, V. I. (2010) Inklyuzyvna osvita : teoretyko-metodologichni, organizacijni zasady vprovadzhennya: monohrafiia [Inclusive education: theoretical and methodological, organizational principles of implementation: monograph]. Xmelnyckyj : OIPPO. [in Ukrainian].

Authors

Danchenko Iryna
*Doctor of Pedagogical Sciences,
 Professor UNESCO Chair
 «Philosophy of Human Communication» and
 Social and Humanitarian Disciplines,
 Kharkiv Peter Vasilenko National
 Technical University of Agriculture,
 Kharkiv, Ukraine*

ORCID ID 0000-0003-0103-8142

E-mail: irinadanchenco@gmail.com

Pohoda Olena

Ph.D. in Musicology,

Associate Professor at the General and

Specialized Piano Department in Kharkiv National

by I.P. Kotlyarevsky University of Arts,

Kharkiv, Ukraine

ORCID ID: 0000-0003-1911-8183

E-mail: Pogodaalena@gmail.com

Poluboiaryna Iryna

Doctor of Pedagogical Sciences,

Assistant Professor, Head of the Department of

Theory and Methods of Artistic Education,

Kharkiv National I.P. Kotlyarevsky University of Arts,

Kharkiv, Ukraine

ORCID ID: 0000-0003-2308-1977

E-mail: 195828@ukr.net

Tyurina Valentyna

Doctor of Pedagogical Sciences, Full Professor,

Professor of the Department

of Sociology and Psychology,

Kharkov National University of Internal Affairs,

Kharkov, Ukraine

ORCID ID: 0000-0002-3875-2641

E-mail: turinavale@gmail.com

Abstracts

ІРИНА ДАНЧЕНКО, ОЛЕНА ПОГОДА, ІРИНА ПОЛУБОЯРИНА, ВАЛЕНТИНА ТЮРИНА. **Організаційно-педагогічні аспекти оптимізації навчання та виховання студентів з особливими потребами в закладах вищої освіти.** Автори статті акцентують увагу на необхідності формування ефективної системи вищої освіти, яка б відповідала національним інтересам і світовим тенденціям розвитку, забезпечувала підготовку професіоналів, а

також рівні права та можливості для всіх суб'єктів освітнього процесу, включаючи людей з особливими освітніми потребами. Адже головна мета інклюзивної вищої освіти – не лише максимально усунути бар'єри у доступі студентів з особливими освітніми потребами до розвитку їхнього природного потенціалу, а й забезпечити можливість досягнення ними максимально можливої самостійності, компетентності, конкурентоздатності як необхідних якостей особистості та передумов ефективної самореалізації. Доведено, що ефективність процесу оптимізації навчання та виховання студентів з особливими потребами в закладах вищої освіти залежить від комплексу організаційно-педагогічних аспектів. Першим організаційно-педагогічним аспектом є формування високого рівня готовності викладачів до здійснення діяльності, спрямованої на оптимізацію навчання та виховання студентів з особливими потребами в закладах вищої освіти. Другий аспект оптимізації навчання та виховання студентів з особливими потребами – це розробка та реалізація програми повноцінної інклюзії осіб з особливими-освітніми потребами в освітній процес закладів вищої освіти. Він передбачає насамперед змістово-методичне забезпечення цього процесу на основі цілісного системного підходу. Третій аспект оптимізації навчання та виховання студентів з особливими потребами – це формування освітнього простору закладу вищої освіти, толерантного до інклюзії осіб з особливими-освітніми потребами. Четвертий організаційно-педагогічний аспект оптимізації навчання та виховання студентів з особливими потребами в закладах вищої освіти – педагогічний моніторинг відповідного процесу.

Ключові слова: студенти з особливими освітніми потребами, організаційно-педагогічні аспекти, інклюзія, інклюзивна освіта, готовність, освітнє середовище, педагогічний моніторинг.

ИРИНА ДАНЧЕНКО, ЕЛЕНА ПОГОДА, ИРИНА ПОЛУБОЯРИНА, ВАЛЕНТИНА ТЮРИНА. **Организационно-педагогические аспекты оптимизации обучения и воспитания студентов с особыми потребностями в учреждениях высшего образования.** Авторы статьи акцентируют внимание на необходимости формирования эффективной системы высшего образования, которая соответствовала бы национальным интересам и мировым тенденциям развития, обеспечивала подготовку специалистов, а также равные права и возможности для всех субъектов образовательного процесса, включая людей с особыми образователь-

ными потребностями. Ведь главная цель инклюзивного высшего образования – это не только максимально устранить барьеры в доступе студентов с особыми образовательными потребностями в развитии их природного потенциала, но и возможность достижения ими максимально возможной самостоятельности, компетентности, конкурентоспособности как необходимых качеств и предпосылок эффективной самореализации. Доказано, что эффективность процесса оптимизации обучения и воспитания студентов с особыми потребностями в учреждениях высшего образования зависит от комплекса организационно-педагогических аспектов. Первый организационно-педагогический аспект – это формирование высокого уровня готовности преподавателей к осуществлению деятельности, направленной на оптимизацию обучения и воспитания студентов с особыми потребностями в учреждениях высшего образования. Второй аспект оптимизации обучения и воспитания студентов с особыми потребностями – это разработка и реализация программы полноценной инклюзии лиц с особыми образовательными потребностями в образовательный процесс высших учебных заведений. Он предусматривает, прежде всего, содержательно-методическое обеспечение этого процесса на основе целостного системного подхода. Третий аспект оптимизации обучения и воспитания студентов с особыми потребностями – это формирование образовательного пространства учреждения высшего образования, толерантного к инклюзии лиц с особыми образовательными потребностями. Четвертый организационно-педагогический аспект оптимизации обучения и воспитания студентов с особыми потребностями в учреждениях высшего образования – это педагогический мониторинг соответствующего процесса.

Ключевые слова: студенты с особыми образовательными потребностями, организационно-педагогические аспекты, инклюзия, инклюзивное образование, готовность, образовательная среда, педагогический мониторинг.

IRYNA DANCHENKO, OLENA POGODA, IRYNA POLUBOYARYNA, WALENTYNA TYURINA. **Organizacyjne i pedagogiczne aspekty optymalizacji kształcenia i wychowania studentów ze specjalnymi potrzebami na uczelniach wyższych.** Autorzy artykułu podkreślają potrzebę stworzenia efektywnego systemu szkolnictwa wyższego, który odpowiadałby narodowym i światowym trendom rozwojowym, zapewniłby szkolenia oraz równe prawa i szanse wszystkim

uczestnikom procesu edukacyjnego, w tym osobom ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Przecież głównym celem inkluzywnego szkolnictwa wyższego jest nie tylko eliminowanie barier w dostępie studentów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi do rozwoju ich naturalnego potencjału, ale także umożliwienie im osiągnięcia maksymalnej samodzielności, kompetencji, konkurencyjności jako niezbędnych cech i przesłanek skutecznej samorealizacji. Udowodniono, że skuteczność procesu optymalizacji kształcenia i wychowania studentów ze specjalnymi potrzebami w uczelniach wyższych zależy od zestawu aspektów organizacyjno-pedagogicznych. Pierwszym aspektem organizacyjno-pedagogicznym jest kształtowanie wysokiego poziomu gotowości nauczycieli do prowadzenia działań mających na celu optymalizację nauczania i kształcenia studentów ze specjalnymi potrzebami w szkołach wyższych. Drugim aspektem optymalizującym kształcenie i wychowanie studentów ze specjalnymi potrzebami jest opracowanie i realizacja programu pełnego włączenia osób ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w proces kształcenia w szkołach wyższych. Zakłada on przede wszystkim semantyczne i metodologiczne wsparcie tego procesu w oparciu o całościowe podejście systemowe. Trzecim aspektem optymalizującym kształcenie i wychowanie studentów ze specjalnymi potrzebami jest kształtowanie przestrzeni edukacyjnej uczelni tolerancyjnej na integrację osób ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Zdefiniowano czwarty aspekt organizacyjno-pedagogiczny optymalizacji kształcenia i wychowania studentów ze specjalnymi potrzebami w szkołach wyższych, czyli pedagogiczny monitoring odpowiedniego procesu.

Słowa kluczowe: studenci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, aspekty organizacyjne i pedagogiczne, integracja, edukacja włączająca, gotowość, środowisko wychowawcze, monitoring pedagogiczny.